

ВПП 2.2.2. Біржова справа

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Біржова справа» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Економіка».

Предметом вивчення дисципліни є закономірності формування і функціонування біржової торгівлі.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Біржова справа» – варіативна дисципліна циклу професійної підготовки, тісно пов'язана з дисциплінами «Економіка підприємства», «Маркетинг», «Менеджмент», які вивчаються раніше, а також є базою для вивчення дисциплін «Планування і контроль на підприємстві», «Проектний аналіз», «Стратегія підприємства» «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Біржова справа» є формування у майбутніх економістів сучасної системи поглядів та спеціальних знань з основ організації біржової діяльності, набуття практичних навичок із здійснення біржових операцій та вміння їх ефективно застосовувати на практиці.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Біржова справа» є розгляд теоретичних та практичних питань, що стосується бірж та біржової діяльності в Україні, ознайомлення з узагальненим досвідом роботи зарубіжних і вітчизняних бірж, опанування технології здійснення біржових операцій на різних видах бірж

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- історію, виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку світового та вітчизняного біржового ринку;
- нормативно-правове забезпечення біржового ринку; поняття, функції та організаційну структуру товарної біржі;
- правила біржових торгів та технологію їх проведення;
- особливості діяльності фондових та валютних бірж;
- сутність торгівлі ф'ючерсами та опціонами;
- методику біржового котирування цін;
- особливості брокерського посередництва на біржовому ринку;
- роль та місце на біржовому ринку клірингових розрахунків;

вміння:

- орієнтуватися в інфраструктурі аграрного біржового ринку;
- реалізовувати та закуповувати продукції через біржу;
- здійснювати брокерську діяльність;
- страхуватися від несприятливої ринкової кон'юнктури за допомогою хеджування.

способи мислення:

- формування суджень – форми відображення об'єктивної дійсності, яка полягає в запереченні або утвердженні будь-якого факту, зв'язку чи відношення між предметами та явищами;
- пропонування міркувань – низка пов'язаних суджень, скерованих на те, щоб з'ясувати істинність якоїсь думки, довести її або заперечити.
- генерування понять – пізнання сутності предметів та явищ дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях, узагальнюються їх істотні ознаки.

професійні, світоглядні і громадянські якості:

- здатність використовувати знання, вміння та навички для теоретичного та практичного освоєння проблем, організовувати, реалізовувати, презентувати відповідні наукові дослідження;
- ґрунтовні знання з підприємництва, торгівлі і біржової діяльності й уміння критичного мислення, аналізу та синтезу в професійних цілях;
- здатність демонструвати вміння оцінювання кон'юнктури ринків та результатів діяльності біржових структур з урахуванням ризиків;
- здатність організовувати та проводити дослідження, використовуючи сучасну методологію;
- здатність застосовувати одержані знання з різних предметних сфер спеціальності для формулювання нових теоретичних трактувань і положень, практичних адресних рекомендацій і пропозицій;
- здатність виявляти та розуміти причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами та процесами, ідентифікувати та оцінювати фактори впливу.

морально-етичні цінності:

- сформувати уявлення про моральні цінності людини;
- здатність висловлювати своє судження про роль і значущість моральних цінностей у житті людини;
- формувати вміння аналізувати мотиви та вчинки людей, моделювати та розв'язувати ситуації, пов'язані з виконанням обов'язків у колективі;
- розвивати почуття відповідальності за свій вибір та наслідки вчинків;
- виховувати самостійність, волю, моральність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 години 5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Біржовий ринок: виникнення, сучасний стан і тенденції розвитку.

Економічна сутність біржового ринку. Історія виникнення та еволюція біржового ринку. Роль та функціональне призначення біржового ринку в сучасній економічній системі.

Сучасний стан світового біржового ринку. Основні тенденції та напрямки його розвитку. Становлення та розвиток біржового товарного ринку в Україні.

Законодавчо-правове регулювання біржової діяльності.

Тема 2. Товарна біржа як елемент інфраструктури ринку.

Формування товарних ринків. Поняття товарної біржі. Біржова торгівля як основа біржової діяльності. Основні аспекти діяльності товарних бірж.

Види бірж їх характеристика та основні функції.

Порядок створення товарної біржі. Організаційна структура товарної біржі.

Тема 3. Організація і технологія біржової торгівлі.

Техніка проведення біржових торгів. Порядок укладання угоди. Функції учасників біржових торгів. Класифікація біржових товарів.

Ведення торгів на біржах здійснюють у формі аукціону. Аукціони є кількох видів: простий, заочний та подвійний, кожен з яких може мати власні підвиди. Принципи подвійного аукціону. Основні вимоги до біржової операційної зали. Методи ведення біржових торгів. Коливання цін на різні товари, групи товарів. Причини зміни заявленої ціни.

Документація, що супроводжує процес біржової торгівлі.

Тема 4. Види біржових угод.

Біржові угоди. Суть біржових угод. Юридичні, організаційні, економічні і етичні риси біржових угод. Спеціальні правила, що регулюють відносини між контрагентами.

Види біржових угод. Умови укладання угод в Україні. Види угод з реальним товаром. Угоди з наявним товаром. Форвардні і термінові угоди. Угода з заставою. Угоди з премією. Угоди з умовою. Ф'ючерсні і опціонні угоди.

Тема 5. Фондова біржа.

Фондова біржа та фондовий ринок. Функції фондової біржі. Роль фондової біржі в політичній, соціальній та морально-психологічній сферах суспільного життя.

Становлення і діяльність Української фондової біржі як організаційно оформленого ринку капіталів. Сучасний стан та основні напрямки вдосконалення структури централізованого ринку цінних паперів. Законодавчі та нормативні акти і принципи біржової діяльності. Основні правила, які регулюють діяльність Української фондової біржі.

Учасники біржового ринку та фінансові посередники. Емітенти, інвестори та фінансові посередники. Захист прав емітентів, інвесторів та гарантії щодо їх власності. Фінансові брокери, їх функції.

Спеціалізовані організації з обліку, зберігання і розрахунків за цінні папери. Державні органи, які регулюють ринок цінних паперів. Організації і учасники ринку цінних паперів.

Цінні папери як біржовий товар. Поняття цінних паперів. Грошові та інвестиційні цінні папери. Основні та допоміжні, комерційні та фондові цінні папери. Основні характеристики цінних паперів. Цінні папери України, порядок їх випуску та обігу.

Види заявок на здійснення біржових угод. Поняття заявки, її зміст та оформлення. Основні види угод на фондовій біржі. Касові і термінові угоди та їх класифікація.

Процедура лістингу і його переваги. Порядок і послідовність внесення заявок у біржовий список. Форми тимчасового призупинення котирування на біржі. Поняття делістингу.

Відділення та умови котирування. Основні вимоги до офіційного котирування. Умови вилучення з котирування.

Тема 6. Валютна біржа.

Розвиток валютного ринку. Валюта як товар. Роль валютних бірж на ринку грошей. Основні функції валютної біржі. Організація роботи валютної біржі.

Види валютних операцій. Правила торгівлі валютою на валютній біржі.

Стан біржового валютного ринку в країні. Основні напрямки вдосконалення діяльності валютних бірж України.

Тема 7. Посередництво на біржовому ринку.

Характеристика суб'єктів біржового посередництва. Брокер: визначення, основні функції. Дилер: визначення, основні функції. Необхідність біржового посередництва.

Роль, значення та функції брокерської служби на біржі. Брокерська контора, бюро та фірма. Основні завдання та функції брокерської фірми (контори). Брокерське обслуговування за договором та за дорученням.

Організаційна структура брокерських фірм (контор). Типова організаційна структура брокерської фірми. Послідовність етапів роботи брокерської контори.

Взаємовідносини продавця і покупця на біржовому ринку. Взаємозв'язок продавця і покупця на біржовому ринку через брокера. Взаємозв'язок продавця з покупцем через дилера. Взаємозв'язок продавця з покупцем через систему подвійного посередництва.

Тема 8. Формування та котирування цін.

Роль та види цін у формуванні кон'юнктури ринку. Ціна попиту та пропозиції. Контрактна ціна. Ціна біржової угоди. Біржове котирування цін. Котирувальна ціна. Стан форвардешнз та беквардешнз. Біржова кон'юнктура. Послідовність визначення біржової кон'юнктури.

Правила і методика біржового котирування. Мета котирування біржових цін. Біржове котирування: офіційне та неофіційне. Довідкове котирування. Типові види котирувальних цін, що використовуються на біржовому товарному ринку. Способи котирування цін. Характеристика методик визначення довідкової ціни.

Котирувальна комісія. Функції котирувальної комісії. Біржовий бюлетень.

Роль моніторингу у прогнозуванні біржової кон'юнктури ринку.

Тема 9. Хеджування і біржова спекуляція.

Хеджування і біржова спекуляція. Причини виникнення хеджування. Поняття хеджування і біржової спекуляції.

Хеджери та їх дії на ринку. Види хеджування. Техніка хеджування. Базисний ризик у хеджуванні. Поняття базису та його складові. Визначення базису. Переваги і недоліки хеджування. Поняття маржі. Види маржі.

Необхідність спекулятивних операцій на біржовому ринку. Функції спекулянтів. Види спекулятивних операцій. Класифікація спекулянтів. Умови здійснення спекулятивних операцій.

Тема 10. Кліринг та розрахунки на біржовому ринку.

Суть, поняття і основні функції розрахунків клірингу. Необхідність клірингу і розрахунків в сучасній торгівлі. Основні функції біржового клірингу і розрахунків.

Основні принципи організації клірингу і розрахунків. Класифікація клірингу і розрахунків. Організація клірингу і розрахунків.

Основні види ризиків: ринковий, кредитний і системний (оперативний) ризики. Основні шляхи мінімізації ризиків.

Кліринг і розрахунки на ринку цінних паперів. Основні етапи розрахунково-клірингового процесу. Поняття розрахункового періоду.

Функції і механізм роботи клірингового банку. Роль клірингового банку в обслуговуванні біржових торгів. Функціонування рахунків в кліринговому банку. Виплата дивідендів, процентів та погашень.

Розрахунки по біржових угодах. Розрахунки по платіжних вимогах-дорученнях. Розрахунки по платіжних вимогах. Акредитивна форма розрахунків. Розрахунки чеками і перевідними векселями (траттами).

Тема 11. Основи ф'ючерсної торгівлі.

Поняття ф'ючерсної торгівлі. Ф'ючерсні біржі та ф'ючерсні ціни. Ф'ючерсна торгівля і ф'ючерсні контракти. Особливості ф'ючерсної торгівлі.

Історія виникнення ф'ючерсної торгівлі і необхідність її розвитку.

Мета ф'ючерсної торгівлі. Механізм біржової ф'ючерсної торгівлі. Порядок розрахунків у ф'ючерсній торгівлі. Розрахункова Палата, її функції. Механізм виконання ф'ючерсного контракту.

Опціонні угоди із ф'ючерсними контрактами. Поняття опціону. Види опціону. Техніка опціонування.

Порядок укладання і виконання угод на купівлю-продаж ф'ючерсних контрактів. Учасники угод на купівлю-продаж ф'ючерсних контрактів. Технологічний процес купівлі-продажу ф'ючерсних контрактів.

3. Рекомендована література

Основна

1. Дегтярева О.И. Биржевое дело: Учебник для вузов. / О.И. Дегтярева, О.А. Кандинская – М.: ЮНИТИ, 1997. – 503 с.

2. Дмитрук Б.П. Організація біржової діяльності в агропромисловому комплексі: [начальний посібник]. / Б.П. Дмитрук – К.: «Либідь», 2001. – 342 с.

3. Дудяк Р.П., Бугіль С.Я. Організація біржової діяльності: основи теорії і практикум: [начальний посібник]. / Р.П. Дудяк, С.Я. Бугіль – Львів: Новий світ, 2003. – 360 с.

4. Крамаренко В.І. Біржова діяльність: [начальний посібник]. / В.І. Крамаренко, Б.І. Холод. – К.: ЦУЛ, 2003. – 264 с.

5. Обритько Б.А. Менеджмент посередницької та біржової діяльності: [начальний посібник]. / Б.А. Обритько. – К.: МАУП, 2003. – 185 с.

6. Пепа Т.В. Біржова діяльність: [навчальний посібник]. /Т.В. Пепа, Т.І. Пішеніна, В.В. Лавринович – К.: Університет «Україна», 2008. – 540 с.
7. Саблук П.Т. Товарні біржі в Україні: аналіз діяльності, законодавче поле, перспективи розвитку / П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, Г.О. Шевченко. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1997. – 427 с.
8. Солодкий М.О. Біржовий ринок: [навчальний посібник]. / М.О. Солодкий – К.: Аграрна освіта, 2010. – 565 с.
9. Сохацька О.М. Біржова справа : [підручник]. / О.М. Сохацька – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 602 с.

Допоміжна

1. Апопій В. Інтернет - торгівля: проблеми і перспективи розвитку в Україні / В.О. Апопій // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – с. 25-32.
2. Беренштейн Б. Біржовий ринок у контексті глобалізаційних явищ міжнародної економіки / Б.Л. Беренштейн, О.М. Третяк // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України –2010. – № 145 – с. 396-405.
3. Беренштейн Б.Л. Напрями активізації біржового ринку / Б.Л. Беренштейн, О.П. Комарніцька // Економіка України. – 2005. - № 8. – с. 112-116.
4. Беренштейн Б. Перспективи розвитку українського біржового аграрного ринку / Б.Л. Беренштейн, О.М. Третяк // Економіка АПК. – 2010. – №1 – с. 50-56.
5. Бралатан В.П. Розвиток біржового ринку в Україні / В.П. Бралатан // Економіка України . – 2006. - №2. – с. 126-129.
6. Губський Б.В. Аграрний ринок / Б.В. Губський – К.: Нора-прінт, 1998. – 184 с.
7. Дем'яненко С. Ліквідність ціни зернових – передумова для формування аграрного ф'ючерсного ринку в Україні / С. Дем'яненко, Г. Немченко // Економіка України. – 2005. - №6. – с. 66-72.
8. Дем'яненко С. Аграрні ринки: засади аналізу та моделювання / С. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – с. 81-89.
9. Заборовський В.П. Організація біржової діяльності / В.П. Заборовський. – Кам'янець-Подільський, 1999. – 220 с.
10. Каменева Н.Г. Организация биржевой торговли / Н.Г. Каменева. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 303 с.
11. Кононенко І.В. Основи біржового права: [навчальний посібник]. / І.В. Кононенко . – К.: Кондор, 2006. – 576 с.
12. Міщук Г. Товарні біржі України: тенденції та проблеми розвитку / Г. Міщук // Економіка України. – 2005. – № 4. – с. 47-52.
13. Міщук Ю.Г. Державне регулювання розвитку біржового товарного ринку / Ю.Г. Міщук // Економіка України. – 2005. – № 1. – с. 87-92.
14. Пілецька С.Т., Свірідова Т.В. та ін. Основи клірингу: [навчальний посібник]. / С.Т. Пілецька, Т.В. Свірідова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 104 с.
15. Рябовол Л.Т. Біржове право: товарна біржа як особливий суб'єкт господарювання: [навч. посіб.] / Рябовол Л.Т. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2011. – 52 с.
16. Савченко В.Д. Практич. посіб. з організації біржової діяльності:[практич. посіб.] / Савченко В.Д., Білоусько Т.Ю. – Х.: ХДАУ, 2011. – 129 с.
17. Чалдаева Л.А. Фондовая биржа: [учеб. пособие] / Чалдаева Л.А. – М.: Экзамен, 2012. – 318с.

Інформаційні ресурси

1. Біржове право [Електронний ресурс]: навч. посіб. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/169/5221.html>.
2. Господарський кодекс України: за станом на 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Інформаційний портал Верховної Ради України. - Режим доступу до документа: www.rada.gov.ua.

3. Закон України «Про товарну біржу» із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 26 січня 1993 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу до документа: www.rada.gov.ua

4. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Інформаційний портал Верховної Ради України. - Режим доступу до документа: www.rada.gov.ua

5. Типові правила біржової торгівлі продукцією. Наказ Мінсільгоспроду, Мінекономіки, Мінфіну [Електронний ресурс]. – режим доступу: [http:// www. www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

6. Типові правила біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією: Наказ Мінсільгоспроду, Мінекономіки, Мінфіну [Електронний ресурс]. – режим доступу: [http:// www. www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

7. Элдер А. Биржевая деятельность [Електронний ресурс] / А. Элдер. - Режим доступу: <http://kf-forex.com/ua/250/723.html>